

*Wi Pere* : Mo taku kupu koia kaore he ahi tahu moni a te Maori? Kaore e tika kia whakawiria penatia e koe te ritenga o taku korero.

34. *Henare Kaihau* : I ki ra hoki koe i naia tata ake nei me tuku nga whenua ki raro i te mana o te Poari; ki te waihotia atu ki nga Maori te whakahaere kaore kau he mea e pahure i a ratou i to ratou kuare me to ratou kore mohio, heoi kau ta ratou e mohio ana ko te tunu kai ma ratou. E hiahia ana au kia mohio au he tino kupu ranei tena nau?

*Wi Pere* : Kua korero ake ra ahau kaore e taea e te Maori ena mahi. Ko te take tuatahi, kaore kau a ratou nei moni e taea ai e ratou.

35. *Henare Kaihau* : A mehemea he moni ta ratou katahi ranei ka taea e ratou?

*Wi Pere* : Ae.

36. *Henare Kaihau* : Kaati ra, e hara te Maori i te iwi kuare, heoi kua pai ra tena ki a au.

*Wi Pere* : Mehemea he moni ta ratou ka taea e ratou.

37. *Henare Kaihau* : Kaati, he iwi mohio ano te Maori, he iwi tupato ki a ia?

*Wi Pere* : I etahi taima ae, i etahi taima kaore. He taima ano ka whakapaua kuaretia e ratou a ratou moni.

38. *Henare Kaihau* : Kaati, mehemea ka hiahia nga Maori ki a ratou ano te mana, a ma ratou ano e whakahaere o ratou whenua, a kaore ratou e pai kia peke mai te Kawanatanga ki te whakaruraru engari ki te whakaputa moni mai anake ki a ratou, ka whakaae ranei koe kia pena?

*Wi Pere* : Ka whakaae noa atu au, ki te pai te Kawanatanga ki te hoatu moni ki a ratou. Mehemea e hiahia ana koe kia pena te tikanga mo te takiwa ki Waikato, ka tautoko ahau i to hiahia pena. E korero ke ana ahau i naianei mo te Tai Rawhiti. Kaore kau aku nei whakahe mehemea ka mea koe me Maori anake nga mema mo te Tai Hauauru—kore rawa nei kia kotahi.

39. *Henare Kaihau* : Ki taku mohio me mutu pea aku patai.

*Wi Pere* : He kupu i mahue i au i nanahi, i te patai a Honore Timi Kara ki au kia korero au i aku hiahia mo te takiwa o te Tai Rawhiti. Me whakapoto e au taku korero kia ata mohio mai ai te Komiti, tae atu hoki ki a Honore Timi Kara, nana nei te patai ki ahau i te tuatahi. E noho ana au i roto i tenei Whare Paremete kia paahitia tenei Pire. I korerotia e au aku take i nanahi, a i naianei kua tono mai a Honore Timi Kara kia korero ahau i aku korero kia marama ai te Kawanatanga kia taea ai hoki e ratou te hanga mai i tetahi Pire hou, a koia tena ka korero au i naianei. Te take tuatahi, e tino hiahiaitia nuitia ana e te Tai Rawhiti; ko te arai rawa i te hoko o nga whenua Maori katoa e takoto raruraru kore ana i naianei. Te take tuarua, kia whakaturia he Poari. Kia tu te Poari, katahi ka riro ma te hiahia o nga tangata no ratou nga whenua, e tuku ranei te whenua ki raro i te mana o te Poari, e pupuri ranei ki a ratou ano te mana—a me whai mana te Poari ki te whakatu Komiti Poraka—ko nga poraka katoa he tokomaha te tangata kei roto me tu he Komiti mo ia poraka kotahi—a me tu he Komiti nui mo te Takiwa hei Kooti mo nga whenua. Ki taku kia rima nga takiwa mo roto i te rohe o te Tai Rawhiti. Ko te Poari hei tohutohu ki aua Komiti, a me mahi ratou i runga i ana whakahaunga e ka kiia e te Poari kia rapua e ratou nga take me nga ahuatanga o tetahi whenua. Ki te kitea e tetahi Komiti kaore e taea e ia tetahi take, me ahei te Poari ki te whakatu i tetahi atu Komiti—ma nga tangata o ia takiwa Maori e whakatu a ratou tangata e hiahia ana hei mema mo aua Komiti. Ma te Poari e whakatu. Ko aua Komiti Takiwa i whakaturia e te Poari ma te Minita e whakaae, e whakamana. Koi na aku tino take, ko nga whakaupokotanga ena, a ko te whakawhanuitanga haeretanga o nga ringaringa me nga waewae ma koutou e mahi, a ka whakauru ki roto ki te Pire ina mahia te Pire. Taku hiahia me paahi ko te Pire Poari, a ko aku menemana enei mo taua Pire Poari. Ko koutou e ki ana kaore, me hanga hou ano tetahi Pire; Kaati ra, kua korerotia atu e au kia koutou nga tino take e hiahia ana ahau kia whakaurua ki roto ki tena Pire. Engari heoi ano taku titiro ki tenei mahi he hiahia whakaroa kau kia kore rawa ai e taea te paahi tenei Pire tetahi atu tikanga ranei i tenei tuunga o te Paremete hei whakamutu i te mahi hoko a te Kawanatanga i nga whenua Maori.

40. *Honore Timi Kara* : Mehemea ra ka whakapotonga e korua ta korua mahi tena e oti tetahi mea i a tatou.

*Wi Pere* : Kaore kau he roanga o taku ki te tahuri mai nga tangata nei ki te tautoko i taku. E ki ana ahau haria atu tenei Pire ki te Whare i te puaretanga i te hawhe-paahi i te rua karaka, horahia atu, paahitia atu, heoi ano kua mutu. Engari kaore koutou e pai kia penatia. E hiahia ana koutou kia haria mai te Motu katoa nei ki roto ki toku takiwa—ki te Takiwa Pootitanga o te Tai Rawhiti. He aha te hanga ai kia motuhake he Pire mo nga hiahia o Henare Kaihau anake, ka homai maku tenei mo te Tai Rawhiti? Ko te rua rawa tenei o nga tau e mahia peneitia ana te Tai Rawhiti. He aha te pai kia hangarekatia au, kia tinihangatia peneitia au, i te mea kei te kite marama noa atu au i tona aronga? E ki ana etahi, me paahi e tatou tetahi rangi poto hei whakamutu i te hoko whenua Maori, me te waiho ano kia puare ana he huarahi e murua atu ai i a matou nga whenua o te Tai Rawhiti i runga i te riana ruri, me te mokete, me era atu mea pera. Kua tino tuturu te whakaaro o nga Maori o te Tai Rawhiti, kua mohio ratou ki te ahua, kaore kau o ratou nei wehi kei mate ratou i te Poari—ahakoa ka kiia me Pakeha anake nga mema o taua Poari, e whakaae ana te Tai Rawhiti ki tena. Ka nui rawa atu taku riri me taku kino ki te Kawanatanga mo te ahua o ta ratou mahi ki ahau e tahuri nei ratou ki te kukume i au kia uru atu ahau ki roto ki nga tikanga e hiahiaitia ana e era atu takiwa. He ingoa ano ra toku. Ko te Tai Rawhiti au. Heoi ano aku korero, me mutu nga patai a te tangata ki au. Kaore he tikanga patai mai ai ano he tangata ki au.

*Te Tiamana* : Kua whakatakotoria mai e Henare Kaihau ana hiahia mo tona takiwa karoaro o te Komiti i tenei ata, he mea perehi ki te pukapuka. Kua tuaruatia mai e Wi Pere tana korero i ona hiahia i tenei ata, a kua rongo ano hoki tatou i nga hiahia o Hone Heke. Kua tuhituhia katoatia ana korero e te kai tuhituhi, a ki taku mahara kaore pea he tino uauatanga o te rapunga a te Komiti nei i te huarahi hei hapai ma ratou, me te whakakotahi i nga whakaaro taupatupatu kua korerotia e aua mema Maori; a tena e mama ki taku mohio mehe-